

Brain.be – EACOM Project – FINAL REPORT - ABSTRACT

Context

In Egypte, net als in Sub-Saharaans Afrika in het algemeen, heeft koper een belangrijke rol gespeeld als grondstof voor de productie van ornamenten, kunstwerken en gereedschappen maar ook als medium voor uitwisseling. In veel regio's werd koper beschouwd als een waardevol metaal en werd het bijna uitsluitend gebruikt voor artefacten die wijzen op een sociale status. Het werd ook gebruikt als een opslag van waarden.

In het oude Egypte heeft de vooruitgang van kopermetallurgie de ontwikkeling van het monumentale beleid van de faraonische staat mogelijk gemaakt (bouw van piramides, grafmonumenten voor de elite, tempels, etc.). Recente onderzoeken hebben de omvang van kopermetallurgie in de Sinaï en de oostelijke woestijn aan het licht gebracht, waar koperertsen een belangrijke natuurlijke rijkdom vormden.

In Centraal-Afrika was dit metaal nauw verbonden aan macht en de productie-toename vanaf de 9e eeuw na Christus is gekoppeld aan de ontwikkeling van hiërarchische samenlevingen en grote koninkrijken in het gebied. Zo zou bijvoorbeeld de controle over de kopervoorraden een belangrijke factor zijn geweest in het succes van de Kongo- en Loango-koninkrijken, de belangrijkste polen van West-Centraal-Afrika. Het grootste deel van het lokaal geproduceerde koper werd gebruikt in en rond het Congobekken. Volgens de specificaties van de BRAIN-BE projecten had het EACOM-project tot doel enkele van de "slapende schoonheden" die in de Belgische federale wetenschappelijke instellingen bewaard zijn gebleven, te onthullen en een bijdrage te leveren aan de kennis van de kopermetallurgie en de rol ervan in het oude Egypte en sub-Saharisch Afrika.

Doelstellingen en methodologie

Het BRAIN-BE EACOM-project ging van start in het eerste semester van 2015 en duurde tot het laatste semester van 2019. De belangrijkste doelstellingen van dit project waren het hercontextualiseren en verhogen van de kwalitatieve waarde van het materiaal verbonden aan de kopermetallurgie in de Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis (RMAH) en het Koninklijk Museum voor Midden-Afrika (KMMA), door middel van de multidisciplinaire studie van de metallurgische productieprocessen in zowel het oude Egypte als in sub-Saharisch Afrika. Het doel was om een nauwkeuriger beeld te krijgen van de contexten waarin de productie en het gebruik van koper zijn ontwikkeld, en om de *chaînes opératoires* van de kopertechnologie in zowel het oude Egypte als in Afrika ten zuiden van de Sahara te

beschrijven, door middel van een coherent geheel van onderzoeksstrategieën, waarbij archeologie, etnografie, experimentele archeologie en archeometrie worden gecombineerd.

Resultaten en conclusies

De ontwikkeling van een gemeenschappelijk kader waarbinnen de *chaînes opératoires* van zowel primaire als secundaire kopermetallurgie beschreven werden, liet toe de vooropgestelde doelen te bereiken. Het maakte een broodnodige reorganisatie en hercontextualisering van de museumcollecties mogelijk, met gebruikmaking van de verschillende bronnen, van etnografie tot archeologie en experimentele archeologie, in een geïntegreerd verhaal. Het bood ook een gemeenschappelijke basis die nodig was voor een vruchtbare pluridisciplinaire samenwerking. Door gebruik te maken van de etno-historische gegevens die in het KMMA beschikbaar zijn, konden de partners 1 & 2 een analytisch kader ontwikkelen, dat werd verbeterd met experimentele en archeologische input van alle partners.

In de praktijk werden voor elke collectie alle artefacten met betrekking tot de kopermetallurgie (keramiek, wassen, ertsfragmenten, artefacten op basis van koper, ...) samengebracht in één coherente set. De objecten zijn opnieuw gecontextualiseerd, ten eerste door de reconstructie van de oorspronkelijke loten waartoe deze artefacten behoorden, loten die verspreid waren over heel Europa ten tijde van hun ontdekking en, ten tweede, door externe gegevens uit verschillende disciplines: archeologie, archeometrie, etnologie en experimentele archeologie.

Dankzij ons onderzoek zijn we nu in staat om de geselecteerde artefacten te voorzien van: een archeologische context, een technische beschrijving, een archeometrische studie, een toeschrijving aan een specifieke *chaîne opératoire*, documentatie in de vorm van *focus stacking*, μ CT-scan en driedimensionale fotografie, en een studie door middel van experimentele protocollen. Deze gegevens zijn systematisch gedocumenteerd in de catalogi en databanken van elke federale instelling.

Door de rijkdom van de RMAH- en RMAC-collecties, zowel in hun omvang als in hun diversiteit, was er veel te winnen door de twee collecties gezamenlijk te bestuderen. De identificatie van de sociale en technische context van deze slapende collecties heeft hun kwalitatieve waarde aanzienlijk verhoogd. Dit betekende ook het onder de aandacht brengen van een andere kijk op voorbije samenlevingen door het onthullen van de technieken achter de objecten en door het benadrukken van het belang van schijnbaar onspectaculaire

artefacten, het bieden van diepgaand inzicht in het dagelijks leven en in de technologische en economische organisatie van uitgestorven culturen.

Trefwoorden

Koper - Archeometallurgie - Archeometrie - Methodologie - Chaînes opératoires - Experimentele archeologie - Egyptologie - Oude Rijk - Middenrijk - Nieuwe Rijk - Afrikaanse archeologie - Centraal Afrika - DRC - herkomststudie.